

Keskustelusarja koltansaamen tilanteesta osa II: Koltansaamenkielinen perus- ja lukio-opetus 19.5.2025

Tilannekuva Inarin kunnan katsauksen pohjalta.

Inarin kunnassa on noin 30 lasta koltansaamen opetuksessa luokilla 1–9 ja opetusta on kaikissa kunnan peruskouluissa Ivalossa, Inarissa ja Sevettijärvellä. Ivalossa on aloittanut koltansaamenkielinen esiopetuksen ryhmä, mikä laajenee esi-ykkösen opetuksesi syksyllä 2025. Sevettijärven koululla opetetaan ympäristöoppia ja uskontoa koltansaameksi äidinkielen ja kirjallisuuden oppiaineen lisäksi. Kunnassa on neljä koltansaamenkielistä opettajaa. Saamelaiskäräjien ja Utsjoen kunnan saamen kielten etäopetushankkeen kautta opiskelee koltansaamen kieltä täydentävänä opetuksena 30 oppilasta muualla Suomessa.

Inarin kunnan mukaan käytännössä perusopetuksessa ei pystytä opettamaan perusopetuslain mukaisesti pääasiassa koltansaamen kielellä (yli 50 % viikoittaisesta tuntimäärästä) heikon oppimateriaalitalanteen takia. Lisäksi haasteena on, että yläluokilla on valinnaisaineita paljon, jotka vievät kieltenopetuksen lisäksi puolet oppitunneista. Kunnan näkökulmasta opettajaresurssia lisäämällä ei voida suoraan vaikuttaa annettavan opetuksen määrään, koska ei ole realistista saada lyhyessä ajassa oppimateriaalia kaikkiin oppiaineisiin.

Huomioita liittyen koltansaamen kielen ja koltansaamenkieliseen opetukseen:

- **Oppilasmäärät:** Ryhmät on pieniä, ja oppilasmäärät jopa vähentyneet, erityisesti lukiossa.
- **Opettajien resurssipula:** Kelpoisuusvaatimukset täyttäviä koltansaamenkielisiä opettajia tarvittaisiin lisää ja oppimateriaaleja on vähän. Opettajat toivovat verkostoitumis-/kehittämispäiviä 1-3 kertaa vuodessa pidettäväksi.
- **Materiaalipula** äidinkielen oppiaineen materiaalista on pula ja olemassa oleva materiaali kattaa vain osan alkuopetuksen lukuaineiden tarpeista. Helpon lukemistoon ja digimateriaalin kehittäminen olisi tärkeää. Materiaalin tasossa on myös paikoittain vaihtelua, muun muassa materiaalissa esiintyy vanhentunutta tietoa ja käytetty sanasta koetaan ajoittain vaikeaksi ja etäiseksi.
- **Kielen pienet käyttömahdollisuudet** etenkin puhuttua kieltä oppisi tehokkaimmin vapaa ajalla puuhailun ja mielekkään tekemisen parissa.
- **Esiopetuksen laajentuminen:** Ivalon koulussa on aloitettu koltansaamenkielinen esiopetus, ja syksyllä opetus laajenee esi- ja ykkösluokille.
- **Etäopetuksen haasteet:** Inarin koulun oppilaat ovat toivoneet enemmän lähiopetusta, koska etäopetus on heille raskasta, erityisesti iltopäivisin. Lisäksi etäopetuksessa on haasteellista eriyttää opetusta eri tasoille oppilaille.

Etäopetushankkeen tilanne:

- Koltansaamen oppilasmäärät eivät ole kasvaneet niin paljon kuin muissa saamen kielissä, mutta ovat kuitenkin.
- Vanhemmat ovat tyytyväisiä opetukseen, kritiikkiä on tullut koltansaamen ja inarinsaamen kohdalla siitä, että opetus on joko liian helppoa tai liian vaikeaa.
- Täydentävän oppiaineen status yhä ongelmallinen
- Vaikea sanoa kuinka hyvin opetus tällä hetkellä saavuttaa koltansaamelaiset Suomessa.
- Muiden aineiden opetus etäyhteyksin tulevaisuudessa nähtiin mahdollisuutena ja siitä on keskusteltu, mutta ei ole mahdollista nykyisen hankkeen resursseilla. Nykyisellään saamelaisalueen kunnista ei voida antaa saamenkielisen opetuksen valtionrahoituksella enää etäopetusta.
- Etäopetushanke tulee vakinaistaa.

Oppimateriaalin tilanne:

- Koltansaamen kielen oppimateriaalin kehittämistyöryhmä on perustettu ja toimii aktiivisesti.
- Inarin kunnan kanssa tehdään yhteistyötä oppimateriaalien kehittämisessä, ja tavoitteena on hyödyntää opettajien resursseja oppimateriaalituotannossa.
- Oppimateriaalin tuotannossa on haasteita, kuten rahoituksen riittävyys ja materiaalien ajantasaisuus.
- Uusia materiaaleja on: Alkuopetuksen äidinkielen materiaalia, 4.–5. luokille koltansaamen kielen vieraana kielenä materiaalia sekä ympäristötiedon materiaali. Kaunokirjallisuutta ja hankkeita on tuettu (esim. saamenmusiikkihanke). Koltansaameksi on vain vähän nettipelejä.
- Oppimateriaaleihin on toivottu, että vastaukset ja kokeet olisivat mukana. Ääninauhoja tarvitaan koltansaameksi.

Keskustelua oppimateriaalitalanteesta:

- Olisiko oppimateriaalia mahdollista tehdä vapaaehtoistoimintana ja kuka tällaista toimintaa voisi koordinoita? Vapaaehtoisesti voisi valmistaa tukimateriaalia, kuten helppoa lukemista, muistipelejä, lyhyitä videoita.
- Ulkopuolisen rahoituksen hakeminen oppimateriaalien ja tukimateriaalien tekemiseen ja tuottamiseen.
- Oummu rääst raaj –hankkeessa tuotetaan materiaalia.
- Lyhyet filmit olisivat tärkeitä vanhempien ja lasten yhteiselle kielenelvytykselle kotona. Vaikka tubetus koltansaameksi voisi olla hyvää vapaaehtoistoimintaa kirjallisuuden lisäksi.
- Koltansaamenkielisiä äänikirjoja pitäisi lisätä Celiaan.

Vanhempien kyselyn tulokset:

- **Huolenaiheet:** Vastausten perusteella koltansaamenkielisen opetuksen osalta vanhemmilla on huoli opetuksen jatkuvuudesta tulevaisuudessa monesta näkökulmasta (kelpoisten opettajien puute, oppimateriaalin puute ja opetuksen jatkuminen alakoulun jälkeen). Vastauksissa nousi esille myös opetusryhmien pieni koko ja eritasoisten lasten opettaminen samoissa ryhmissä. Huoli siitä, että jos vanhemmilla ei ole kielitaitoa niin pystyvätkö he tukemaan lasten koulunkäynnissä.
- **Sitoutuminen:** Vastausten perusteella vanhemmat haluavat valita lapselleen koltansaamenkielisen opetuksen aina, kun se on mahdollista. Koltansaamenkielinen perusopetus nähdään tärkeänä kielen oppimisen ja kielenelvytyksen kannalta.
- **Tiedotus:** Vanhemmat kaipaavat ajantasaista tietoa saamenkielisten lasten kielellisistä oikeuksista.

Kommenttipuheenvuorot:

Saamelaiskäräjien koulutussihteeri Bigga-Helena Magga:

- Saamelaiskäräjien tavoitteena on saamenkielisen opetuksen määrän lisääminen kaikilla koulutusasteilla ja opetuksen jatkumon varmistaminen.
- OKM:n saamen kielen ja saamenkielisen opetuksen kehittämistyöryhmän raportin toimenpaneminen, siellä tärkeänä saamenkielisen opetushenkilöstön koulutus, siinä tarvitaan yhteistyötä Saamelaisalueen koulutuskeskuksen ja Giellagas-instituutin kanssa.
- Esimerkkejä eri opetusmenetelmistä, kuten yhteistyö suomenkielisen ryhmän kanssa, ns. vierellä oppimisen malli, resurssihenkilöiden käyttö.
- Saamelaiskäräjät on suunnitellut pieniä webinaareja opettajille tueksi arjen työhön.

Lapin AVI:n opetustoimen ylitarkastaja Satu Pieski:

- Lapin AVI muuttuu vuoden 2026 alusta valtakunnalliseksi lupa- ja valvontavirastoksi, jolloin jatkossa tehtäviin kuuluu valtakunnallisesti valvoa saamenopetusta.
- Oppilasmäärät koltansaamen osalta ovat pysyneet samana vuodesta 2020, korkeimmillaan se on ollut 40 oppilasta, mutta nyt se on 30 oppilasta. äidinkielisten määrä on noin kolmannes.
- Huomattava oikeus on myös täydentävään koltansaamenkieliseen varhaiskasvatukseen. Koltansaamenkielistä äidinkielisille lapsille tarkoitettua varhaiskasvatusta ei järjestetä tällä hetkellä.
- Huoltajien kannustaminen olisi merkittävässä roolissa ja opettajankoulutusta pitäisi kehittää.
- Oppilaan oikeuksiin liittyvissä kysymyksissä tulisi olla yhteyksissä AVI:iin.

Anna Katariina Feodoroff, koulupolkuhankkeesta:

- Hankkeessa tarjottiin tukea perheille, oppilaille ja opettajille eri muodossa.
- Hankkeessa tehtiin oppimateriaalia akuuttiin tarpeeseen.
- Kokemuksien mukaan kumppanuusopettajamalli toimi hyvin.
- Ivalossa kokeiltiin kielikummitoimintaa/resurssihenkilömallia. Tästä oli hyviä kokemuksia. Tämä on toimenpide-ehdotuksena raportissa, että tätä jatkettaisiin.

Muita keskustelussa nousseita aiheita:

- Kielikahvilatoiminnan käynnistäminen. Yleishyödyllisille yhdistyksille tilojen käyttö on maksutonta Inarin kunnassa.
- Koulujen saamelaistaminen ja saamenkielistäminen tärkeää
- Koltansaamen ylioppilaskokeet eivät vastaa kirjoittajien taitotasoa, koska lukio-opetukselle ei ole määritelty yksityiskohtaisia sisältöjä ja oppimistavoitteita.
- Kirjaston lukutaitotyöhankkeen toimintamallin pilotointi saamenkielisen varhaiskasvatuksen ja opetuksen tueksi.
- Koltansaamen stipendien jako.

Seurantatehtävät:

- Koltansaamen kielen opetuksen järjestämiseen liittyy rakenteellisia ongelmia, joita pitää ratkoa kunnan kanssa yhdessä, esim. etäopetuksen toimivuus, saamenkielinen aineenopetus yläluokilla, opettajien täydennyskoulutukset, mahdollisuus käyttää resurssiopettajia. Saamelaiskäräjät vastaa kunnan kanssa.
- Asenteet koltansaamenkielistä opetusta kohtaan, vanhempien kannustus ja tiedotus kielellisistä oikeuksista. Saamelaiskäräjät ja Inarin kunta.
- Käytännön kielityö (vapaa-ajan toiminta), oppimateriaalit, tapaamiset jne. Inarin kunnan Interreg hanke ja kolttakulttuurisäätiön Sää'mpää'ljes-hanke, Saamelaiskäräjät sekä muut vapaa-ehtoiset.